

МАКОВІЙ Віктор Петрович,
кандидат юридичних наук, професор
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеський державний університет внутрішніх справ,
м. Одеса

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДАВНОСТІ У ТРАНЗИТИВНИЙ ПЕРІОД ІСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Сучасність вітчизняної цивілістики опосередкована логічним взаємозв'язком соціально-економічних та правових процесів, які відбуваються в українському суспільстві й опосередковують взаємозв'язок минулого, сьогодення та майбутнього (умови транзитивності), де істотний вплив мають поступальний рух України до ЄС, з одного боку, та наявність екзистенціальної загрози існуванню української державності у формі відкритої збройної агресії РФ, з іншого.

Безумовно, наведене віднайшло втілення у реалізації концепту оновлення цивільного законодавства, який сформував зміни до Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) на прикладі проєкту № 14056 від 21.09.2025 року (надалі – проєкт 2025 року) та № 15150 від 09.04.2026 року (надалі – проєкт 2026 року).

Давність як різновид строку у цивільному праві потребує відповідної систематизації, що забезпечить перейняття досвіду європейських країн, формування єдиного підходу до визначення давності як строку, зі впливом якого пов'язана втрата права на задоволення вимоги до суду про захист цивільного права або інтересу (позовна давність), або як строку, зі впливом якого пов'язане виникнення речового права у порядку та за умов, визначених у книзі третій ЦК України (набувальна давність).

Дослідження обох проєктів свідчить про дотримання усталеного в межах чинного ЦК України підходу, де поряд із загальними положеннями про строки та терміни відображені правила застосування позовної давності у відповідних відносинах, а щодо набувальної давності в якості різновиду давності як виду строку мова не йде. Вочевидь, подібне не надає можливості встановити співвідношення позовної та набувальної давності за їх дефініцією, тривалістю, початком та закінченням впливу, визначенням порядку переривання та зупинення. Доречно було б запропонувати встановити презумпцію: доки не доведено інше, вважаємо, що власник довідався чи повинен був довідатися про порушення свого права з моменту добросовісного заволодіння його майном давнісним володільцем. Тривалість строку набувальної давності варто встановити рівною максимальній тривалості строку позовної давності. Не менш важливим є питання узгодження при цьому правил перебігу, зупинення та переривання позовної й набувальної давностей шляхом встановлення пріоритету останньої [1, с. 150-151].

При характеристиці строків важливим є визначення початкового та кінцевого моменту їх перебігу. Для строків набувальної давності згідно з ч. 1 ст. 254 ЦК України кінцевим моментом їх перебігу є відповідний місяць, число останнього року

строку. Тобто у випадку рухомих речей – відповідний день відповідного місяця 5 року. Подібна дефініція відтворена й у обох наведених проєктах з деталізацією впливу останньої години релевантного дня строку.

Ст. 253 ЦК України визначає, що перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. У випадку набувальної давності початковим моментом перебігу строків є наступний день після дня заволодіння чужим майном без належної підстави, причому добросовісного [2, с. 127-129]. При наявності у володінні майна на законній підставі (договору) строк набувальної давності починає перебігати з настанням наступного дня після дня, коли сплинув строк позовної давності щодо витребування цього майна.

З огляду на визначення поняття “заволодіння” для набувальної давності як правомірної дії, мабуть, доцільніше було б подати ст. 253 ЦК у такій редакції: “1. Перебіг строку починається з наступного дня після календарної дати, настання події чи вчинення дії, з якою пов'язано його початок.”

З огляду на зміст досліджених проєктів ЦК України необхідно положення ч. 1 ст. 271 (проєкт 2026 року) викласти у редакції “1. Строк визначений у тижнях, місяцях або роках, починається з першої години дня, наступного після календарної дати, з моменту вчинення дії або настання події, з якою пов'язано його початок ...”.

Наявність обставин екзистенціального характеру, на прикладі правового режиму воєнного стану, потребує внесення відповідних нормотворчих змін до механізму правового регулювання цивільних правовідносин, у тому числі й щодо застосування давності, зокрема позовної. Несистемність, винятковість та епізодичність в діях законодавця у вигляді хаотичного унормування відповідних відносин саме в цей період мало негативні наслідки для реалізації принципу юридичної визначеності, зокрема у питаннях застосування давності. У зв'язку з цим пропонується включити до ст. 254 ЦК України перелік видів строків, серед яких і давнісних, перебіг яких на період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану, зупиняється.

Відповідним чином необхідно було б запропонувати також і зміни до статті 263 ЦК України в частині доповнення окремими підставами щодо зупинення перебігу строку позовної давності для осіб, які є позивачами або відповідачами із числа суб'єктів, що проходять службу у невійськових формуваннях та здійснюють відсіч та стримування збройної агресії РФ або інших держав проти України у період дії воєнного стану, а також щодо зупинення перебігу строку позовної давності у разі введення на території України або в окремих її місцевостях правового режиму воєнного чи надзвичайного стану.

Висловлені міркування щодо унормування давнісних строків в чинному ЦК України мають бути релевантне відображене й у змісті ст. 271 та 280 проєкту 2026 року.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити важливість врахування наведених пропозицій в частині застосування давності у цивільному законодавстві, де утворений механізм правового регулювання має забезпечити поєднання цінностей європейських стандартів у даній сфері й забезпечувальних інструментів захисту національних інтересів в умовах збройної агресії.

Список використаних джерел

1. Маковій В.П. Темпоральні величини у парадигмі модернізації цивільного законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3 (112). С. 148-153.
2. Makovii, V., Kuchuk, A., Filianina, L. (2023). Modernisation of the legal regulation of temporary restrictions on the exercise of private rights in Ukraine on the way to economic integration. *Baltic Journal Of Economic Studies*, 9 (1), 124-134.

МАКОВЕЙ Вікторія Олександрівна

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту поліцейської
діяльності

Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ

Науковий керівник:

МИРОНЕНКО Валентина Петрівна

доцент кафедри цивільного
права та процесу

кандидат юридичних наук, професор
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Сучасний етап розвитку України супроводжується значними політичними та соціально-економічними викликами, що впливають на всі сфери суспільного життя, зокрема й на сферу пенсійного забезпечення. В умовах воєнного стану, економічної нестабільності, демографічної кризи проблема ефективного функціонування пенсійної системи набуває особливої ваги. Існуюча модель пенсійного забезпечення вже не повною мірою відповідає сучасним потребам суспільства, що зумовлює необхідність її реформування. У зв'язку з цим удосконалення правового регулювання у сфері пенсійного забезпечення є важливим кроком на шляху забезпечення належного рівня соціального захисту населення [1, с. 44-45].

Пенсійна система в Україні, як і в більшості зарубіжних країн, складається з трьох рівнів: солідарного, обов'язкового накопичувального та добровільного недержавного пенсійного забезпечення. Солідарна система передбачає фінансування пенсій за рахунок внесків працюючого населення, тоді як накопичувальний і недержавний рівні спрямовані на формування індивідуальних пенсійних заощаджень громадян. Така трирівнева модель є загальновизнаною, однак її ефективність можлива лише за умови повноцінного функціонування всіх складових.

Нині в Україні застосовується переважно солідарна система, тоді як накопичувальний рівень не запроваджений у повному обсязі, а добровільне пенсійне